

VISIE OP DE LAND- EN TUINBOUW IN DE GEMEENTE BORSELE (verkorte versie)

ter ondersteuning van de gemeentelijke omgevingsvisie 2021.

Aangeboden tijdens het overleg tussen B&W gemeente Borsele en het afdelingsbestuur ZLTO-Borsele op 7 juni 2021

Inleiding

Voor u ligt de Visie op land- en tuinbouw voor onze gemeente Borsele.

ZLTO-afdeling Borsele presenteert u dit document met het oog op de in ontwikkeling zijnde gemeentelijke omgevingsvisie.

Ons buitengebied is ons allen dierbaar. Belangrijke thema's zijn de productie van gezond basisvoedsel, leefbaarheid, economisch perspectief en gezondheid van mens en dier.

De gemeentelijke *omgevingsvisie* geeft ook richting aan de ontwikkelingen van het buitengebied. Dit biedt een uitgelezen kans om in afstemming met elkaar goede strategische keuzes te maken. Deze visie voor de land- en tuinbouw biedt handvatten voor afgewogen keuzes: in het belang van onze gemeente, haar burgers en ondernemers.

Aan de hand van deze visie gaan wij graag met u in gesprek over het verzilveren van kansen en hoe we kunnen sturen op gewenste ontwikkelingen voor de agrarische sector, ons platteland en onze ondernemers.

In de visie schetsen we de ontwikkelingen die wij verwachten, hoe wij als ondernemers hiermee om willen gaan, maar ook wat nodig is voor toekomstbestendige bedrijven. Deze visie is geschreven vanuit een integraal perspectief. Er zal altijd aandacht en ruimte moeten blijven voor de individuele bedrijven en maatwerk. Juist omdat we een grote diversiteit aan agrarische bedrijven kennen.

Wij besteden aandacht aan de volgende onderwerpen:

- Ontwikkelingsruimte voor de landbouw
- Water, landschap en bodem
- Arbeid, personeel en huisvesting
- Gezondheid
- Energie en infrastructuur
- Samenwerking in de geest van de Omgevingswet

Agrariërs hebben een sleutelrol bij het oplossen van grote maatschappelijke vraagstukken; of het nu gaat om voedselveiligheid en -zekerheid, leefbaarheid van het platteland, gezondheid, klimaat of energie. Van oudsher is de land- en tuinbouw een hechte en dienstbare beroepsgroep. De meeste agrarische bedrijven bestaan al generaties lang. Boeren en tuinders zijn betrokken bij de samenleving en voelen de verantwoordelijkheid dat voor deze en generaties na ons genoeg voedsel beschikbaar is en dat de omgeving met zorg wordt beheerd.

VISIE ZLTO-afdeling Borsele

De landbouwsector in Borsele is vitaal, duurzaam en waardevol met als kenmerken:

- **Vitale bedrijven die zich continue ontwikkelen, in harmonie met de omgeving en met een verdienmodel dat de bedrijven ook op lange termijn een duurzaam perspectief biedt.**
- **Een rijke bedrijfsdiversiteit, zowel qua sector (dier, plant, fruit, combinatie, biologisch/gangbaar) als qua omvang (groot, intensief, gespecialiseerd, klein)**
- **Agrarische bedrijven die kleur en levendigheid brengen in het buitengebied, bijvoorbeeld door het exploiteren van boerenwinkels, zorg- of recreatieboerderijen, energievoorziening en agrarisch natuurbeheer.**

Ontwikkelingsruimte voor de land- en tuinbouw

Algemeen

Economische, technologische en maatschappelijke ontwikkelingen gaan snel, daar willen onze boeren en tuinders op inspelen. 'Ontwikkelingsruimte' is van vitaal belang voor perspectief op de langere termijn.

De Nederlandse Land- en tuinbouw heeft wereldwijd een koppositie op het gebied van (teelt)techniek, duurzaamheid en productiewaarde.

De Land- en tuinbouwsector staat in het middelpunt van veel veranderingen en ontwikkelingen. Zeeland is een belangrijke speler met akkerbouwproducten, fruitteelt, veeteelt, glastuinbouw, groenteteelt en op kleinere schaal ook boom- en sierteelt. Consumenten eisen een steeds hogere kwaliteit van de producten, terwijl teelt in de open lucht steeds uitdagender wordt door strengere milieueisen, bodemvruchtbaarheid en steeds extremere weersomstandigheden. De consument is zich steeds meer bewust van lokale, traceerbare en soms ook biologische producten, geproduceerd met weinig emissies en gewasbeschermingsmiddelen. Voor de ondernemers betekent dat onder andere dat zij de uitgangssituatie voor gezonde planten moeten maximaliseren en verbeteren.

Bij Land- en tuinbouwbedrijven in de volle grond is de omvang en mechanisatiegraad toegenomen. De verwachting is dat de huidige maximale grootte van het bouwblok niet overal toereikend zal zijn in de toekomst. Met een bloeiende, toekomstbestendige Land- en tuinbouwsector kan de gemeente ook rekenen op een sector die bruist van de innovatie, economisch toegevoegde waarde en hoogwaardige (h)eerlijke producten.

In de gemeente Borsele

In onze gemeente zijn de agrarische sectoren AKKERBOUW en FRUITTEELT sterk vertegenwoordigd.

In 2019 bedroeg het totaal aantal agrarische bedrijven 290 (in 2010 nog 353), waarvan 208 akkerbouw en 116 fruitteelt. Uiteraard zijn er bedrijven waar men zowel in akkerbouw als fruitteelt actief is.

Daarnaast zijn er ook dierhouderijen, met melkvee, rundvee, schapen, pluimvee en paarden.

Ten opzichte van de rest van Nederland werken in de gemeente Borsele bijna 3x zoveel mensen in de agrarische sector. Het gaat vooral om familiebedrijven, de kurk waarop onze economie draait.

In oppervlakte grondgebruik is de agrarische sector ook groot. De gemeente Borsele omvat in totaal 19.000 ha waarvan er 10.541 ha agrarisch in gebruik is. 66,3% hiervan wordt gebruikt voor akkerbouw, 15,9 voor fruitteelt.

Bij de impact op de werkgelegenheid gaat het om directe werkgelegenheid op de bedrijven zelf, plus de indirecte werkgelegenheid in de gemeente vanuit de periferie, zoals loonwerkers, toeleverende bedrijven, productverwerkers, afnemers of transport.

Hoe staat de sector er voor in ons werkgebied?

PLANT

Akkerbouw

Over het algemeen staat de akkerbouw er momenteel redelijk goed voor in de gemeente Borsele. De laatste jaren worden gekenmerkt door extreme weersomstandigheden, van extreem droge perioden tot extreem nat. Zo moet bijvoorbeeld het water in de dorpen kunnen worden afgevoerd tijdens zware regenval, maar tijdens droge periodes is dit water juist nodig. Bufferen kan hiervoor een uitkomst zijn. Echter, is het bufferen een uitkomst van korte duur, aangezien gewassen tijdens warme perioden in korte tijd veel water verdampen.

Vooraf bedrijven die kunnen sturen tijdens de teelt, door bijvoorbeeld beregenen, hebben groeimogelijkheden.

Denk hierbij aan het telen van intensieve gewassen, wat resulteert in een hoger saldo. Een trend van de laatste jaren is dan ook dat bedrijven die bijvoorbeeld niet

kunnen beregenen, stoppen met de intensieve teelten, omdat deze te risicovol zijn. Het kunnen aanvoeren van water tijdens het teeltseizoen zou hiervoor een mooie oplossing kunnen zijn. Zo is dit bijvoorbeeld gerealiseerd op Tholen, waar van oudsher ook geen zoet water beschikbaar is.

Fruitteelt

In de fruitteelt speelt hetzelfde probleem als bij de akkerbouw, namelijk dat de weersextremen steeds groter worden, waardoor het nog moeilijker is om goede kwaliteit fruit te leveren.

Daarnaast speelt arbeid een grote rol. Het hele jaar door is er vraag naar arbeid, en vooral tijdens de pluk zijn er op korte termijn tientallen mensen per bedrijf nodig tot soms wel een honderdtal per bedrijf. Voornamelijk Oost-Europeanen voorzien in deze arbeid, maar het wordt steeds moeilijker om voldoende geschikte mensen te vinden. Tevens speelt huisvesting hierin een belangrijke rol. Het is lastig om voor deze seizoenarbeiders geschikte woongelegenheden te vinden. Deze mensen worden nu soms zelfs gehuisvest in Noord-Brabant of Zuid-Holland - voor Borselse telers is dat niet werkbaar en veel te duur.

Veehouderij

In verhouding tot de rest van Nederland, zijn er in Borsele relatief weinig veehouderij bedrijven. Je ziet dat steeds meer vleesveehouders er mee stoppen omdat het simpelweg veel te weinig oplevert ook al gebeurt het met minimale input zoals restafval van witlof trekkerijen en afgekeurde aardappelen en wortelen. De melkveehouderij kampt met grotere onzekerheden omtrent wet- en regelgeving, bijvoorbeeld de fosfaatwetgeving. Er zijn veel bedrijven die een aantal jaar geleden flink geïnvesteerd hebben in de stallen, terwijl er door de wet- en regelgeving omtrent fosfaat veel stallen niet vol staan.

Wat gaat goed en wat minder?

Er gaan heel erg veel dingen goed! Er zijn korte lijntjes tussen het ZLTO-bestuur en de gemeente en er is veel samenspraak. Hierdoor kunnen problemen snel worden geconstateerd en daardoor kan er snel geschakeld worden om het probleem op te lossen.

Toch zijn er ook zaken die zorgelijk zijn:

- Huisvesting voor arbeidsmigranten. Ondernemers willen graag duidelijkheid omtrent de mogelijkheden voor het vestigen van deze migranten op het eigen bedrijf.
- Het gebruik van landbouwgrond voor zonneparken. Er zijn voldoende mogelijkheden in de gemeente Borsele om zonnepanelen te leggen op bijvoorbeeld daken en geluidswallen langs de snelweg. Tevens voor het landschap en de biodiversiteit is het van belang dat er geen landbouwgrond gebruikt wordt voor zonnepanelen. Dit moeten we als ZLTO en gemeente zeker niet stimuleren.
- Schaalvergroting is een belangrijke trend van de laatste jaren. Het aantal agrarische bedrijven neemt af en de bedrijven die overblijven worden steeds groter van omvang. Machines worden steeds groter en de gebouwen steeds breder en hoger. Deze ontwikkeling leidt ertoe dat de gebouwen zoals deze vroeger gebouwd werden, niet meer functioneel zijn voor deze tijd. Hierin is het bouwbeleid van de gemeente belangrijk. Het is niet realistisch dat wanneer er een 'oude' landbouwschuur wordt gesloopt, hetzelfde teruggebouwd moet worden. Vanuit de gemeente zou hier soepeler mee om gegaan kunnen worden.
- Tevens is er een ontwikkeling in de bedrijfsactiviteiten. Zo zijn er aan de ene kant bedrijven die specialiseren en intensiveren op één bepaalde bedrijfstak. Aan de andere kant zijn er bedrijven die doen aan marktontwikkeling. Zo zie je bijvoorbeeld bedrijven die richting landbouwtoerisme of zorglandbouw gaan. Hiervoor zou meer ruimte mogen zijn binnen de gemeente.
- Het gebruik van kleinschalige windmolens wordt voor steeds meer bedrijven relevant en steeds meer bedrijven willen hierin daadwerkelijk investeren. De gemeentelijke richtlijnen moeten gebaseerd worden op provinciaal beleid. Voor ondernemers moet duidelijk zijn wat waar mogelijk is.

DIER

Grondgebonden veehouderij

Naast de provinciale en landelijke regels moeten deze bedrijven ook steeds meer inspelen op kringlooplandbouw, toepassen van weidegang, natuurinclusief ondernemen, welzijn, diergezondheid en biodiversiteit.

Naast de eis van kringlooplandbouw heeft de grondgebonden veehouderij ook een opgave om de emissies van vooral stikstof en methaan te reduceren.

In Borsele zien we vooral kleinschalige schapenteelt die o.a. wordt benut om de dijken te begrazen.

Intensieve veehouderij

Het aantal bedrijven in deze is beperkt. In alle sectoren van de intensieve veehouderij wordt gewerkt aan een duurzaamheidsagenda. Belangrijke items zijn het verbeteren van het dierenwelzijn, verlagen antibiotica en het terugdringen van de emissies. De sector zet in op de ontwikkeling van nieuwe stalsystemen die integraal beter zijn: minder emissies uitstoten, het dierenwelzijn bevorderen en de brandveiligheid verbeteren. Omdat bedrijven efficiënt produceren is de klimaatimpact relatief klein.

Veehouderij algemeen

Het voldoen aan de eisen voor diergezondheid, dierenwelzijn en (brand)veiligheid vraagt om meer ruimte in en rondom stallen. Vanuit markconcepten zal er steeds meer vraag komen om dieren ook buiten te houden. Daar willen we ruimte voor en ook een zorgvuldige afweging maken qua diergezondheid en de risico's van interacties qua humane gezondheid.

Als ondernemers met innovatieve stalsystemen aan de slag willen gaan, dan is het belangrijk dat de gemeente meewerkt. Als sector pleiten we voor doelvoorschriften in plaats van middelvoorschriften. In de omgevingswet zit ruimte om daarmee te experimenteren.

Als veehouders in onze gemeente daarmee van start willen gaan verwachten we steun van de gemeente in de vorm van soepele vergunningverlening en het toepassen van maatwerk.

Multifunctioneel

Boeren produceren meer dan alleen gezond, lekker voedsel. Ze zorgen voor een verbinding met de samenleving. Veel boeren bieden ook recreatie, toerisme, zorg voor jong en oud, huisverkoop en energielevering. Deze verbreding in de landbouw is daarom van groot maatschappelijk belang. Ze zorgt voor vitale bedrijven, leefbaar platteland en een rijke samenleving.

In onze gemeente vinden we zowel

- huisverkoop/automaten (met o.a. zuivel, groente & fruit, eieren)
- zorg (o.a. ouderen en mensen met een geestelijke beperking en ook kinderopvang),
- recreatie (boerderijcamping) en
- energielevering (zonnepanelen op loodsen en schuren).

Creativiteit in concepten is vooral aan ondernemers maar ook aan gemeente om mee te denken in het traject van vergunningverlening.

Stoppende bedrijven

De cijfers wijzen uit dat de aankomende jaren agrarische bedrijven gaan stoppen. Dit zullen vooral de kleinere akkerbouwbedrijven zijn, die ofwel geen opvolger hebben en/of om financiële redenen het bedrijf beëindigen. In de meeste gevallen zal de grond verkocht of verpacht worden en zal het erf komen leeg te staan (VAB). Het risico op verpaupering en ondermijnende activiteiten is dan aanwezig. Het is wenselijk dat er z.s.m. met de betrokken partijen en de gemeente wordt onderzocht of een andere (bedrijfs- of woon-) bestemming kan worden gevonden. In de Provinciale Omgevingsvisie is een aantal instrumenten hiertoe omschreven (bijv. ruimte-voor-ruimte).

Visie van ZLTO-afdeling Borsele op ontwikkelingsruimte voor de landbouw:

- Vitale land- en tuinbouwbedrijven moeten zich op verschillende manieren en naar eigen inzicht kunnen ontwikkelen. Geef de ruimte die daarvoor nodig is en houdt als kader de provinciale normen aan.
- De gemeente kan een belangrijke bijdrage leveren aan de bescherming van gewassen door mogelijkheden te scheppen voor de aanleg van teeltondersteunende voorzieningen (TOV), zoals o.a. hagelnetten of -kanonnen, kassen en tunnels.
- Voor seizoensgebonden en tijdelijke beschermingsvormen van plantaardige producten, is een soepel beleid nodig bij mogelijke restricties rondom hoogte, tijdelijkheid en opbouw van (een deel van) het bouwwerk, oppervlakte en aansluiting bij het bouwblok.
- Biedt ruimte voor innovatie zodat kansen in nieuwe teelten en/of klimaatbestendige gewassen benut kunnen worden als ook automatisering / robotisering / precisielandbouw
- Het is van belang dat de gemeente haar maaibeleid en beplantingskeuzes afstemt met grondeigenaren t.b.v. vermindering gevolgen van schadelijke insecten en van het inwaaien van onkruidzaden vanuit gemeentelijke percelen en wegbermen.
- Het is van grote toegevoegde waarde als de gemeente functionele agrobiodiversiteit bevordert op gemeentelijke gronden.
- Als veehouders in onze gemeente aan de slag gaan met innovatieve stalsystemen is steun van de gemeente in de vorm van soepele vergunningverlening of het toepassen van maatwerk nodig.
- Het is belangrijk dat goede intensieve veehouderijlocaties beschermd blijven tegen andere soorten bestemmingen in de buurt. Nieuwe gevoelige functies dicht in de buurt van intensieve veehouderijen moeten tegen worden gegaan.

- We willen graag dat nieuwe economische activiteiten op vrijkomende agrarische bedrijfslocaties (VAB) passen in het karakter van het gebied en dat iedere nieuwe activiteit geen belemmering geeft voor de agrarische bedrijven in het gebied.

Onze vragen aan gemeente Borsele:

- Hoe gaan we er in de toekomst voor zorgen dat de boeren en tuinders in Borsele gezond, veilig en smaakvol voedsel, mooie planten, bomen en bloemen kunnen blijven produceren tegen een conforme prijs?
- Hoe zorgen we ervoor dat boeren en tuinders in de toekomst voldoende ontwikkelingsruimte hebben om hun ondernemingen met toekomstperspectief in stand te kunnen houden. Denk hierbij aan nieuwe activiteiten op het bedrijf, schaalvergroting, be- en verwerken van producten, opslag, voldoen aan nieuwe eisen op het gebied van gezondheid en dierenwelzijn, toepassing van robotisering en drones, ondersteunende teeltvoorzieningen, etc.
- Hoe wil de gemeente omgaan met agrarische bedrijven die andere bedrijfsactiviteiten willen ontwikkelen of omschakelen?
- Hoe kan de gemeente bijdragen aan veranderende eisen vanwege klimaatverandering, kringlooptlandbouw, welzijn en natuurinclusieve landbouw?
- Is de gemeente bereid mee te denken over nieuwe functies voor vrijkomende bedrijfslocaties en gebouwen om het buitengebied vitaal te houden en ook ondermijning te voorkomen?
- Hoe kunnen we voorkomen dat nieuwe bewoners die vanuit 'de stad' in de gemeente Borsele komen wonen gaan bepalen wat er hier gebeurt? Het is positief dat hier samen over gesproken wordt, maar het mag niet zo zijn dat dit resulteert in aantasting van de bedrijfsvoering, zoals bijvoorbeeld een vrije uitloopstal voor kippen.

Water, landschap en bodem

In het licht van de klimaatverandering neemt de kans op extremen in neerslag maar ook in droogte toe. Dat heeft directe gevolgen voor de land- en tuinbouw. Momenteel wordt op Zeeuws niveau gewerkt aan het Deltaplan Zoetwater.

Ontwikkelingen binnen thema water, landschap en bodem

Watertekort

Door langdurige droogte is beschikbaarheid van zoet water steeds belangrijker. In een beperkt deel van de gemeente kan worden berekend uit oppervlakkig grondwater (zoetwater bellen). De robuustheid van deze bellen moet worden geborgd, omdat de beregeningsbehoefte toeneemt.

In het grootste deel van de gemeente is geen zoet water beschikbaar. Met name in deze gebieden is het van belang om in de winter zoveel mogelijk water in sloten en kreken vast te houden. Dit kan ondermeer door aanleg van bedienbare stuwtejes in sloten. Regelbare drainagesystemen kunnen eveneens gebruikt worden om water vast te houden op het perceel. Ook het opvangen/opslaan van instromend zoet water uit Vlaanderen dient onderzocht te worden. Voor sommige landbouwbedrijven (bijv. in de fruitteelt voor drupirrigatie) kan een opvangbassin voor zoet water interessant zijn.

Wateroverlast

De huidige watersystemen (drainage, sloten, gemalen) zijn over het algemeen goed in staat om wateroverlast snel te verminderen. Toch moeten na overvloedige regen in het voorjaar snel geulen gegraven worden om water naar sloten af te vloeien zodat de jonge plantjes niet verzuipen.

Op lokaal niveau zouden riooloverstorten tot wateroverlast (en verontreiniging?) kunnen leiden indien het overtollige water geloosd wordt in agrarisch gebied. Daarnaast kan de gemeente stimuleren dat er 'ontstening' van tuinen in de bebouwde kom plaatsvindt.

Landschap

Agrariërs kunnen natuur ontwikkelen en beheren wanneer zij hier de ruimte en een passende vergoeding voor krijgen. Dit kan ook van toepassing zijn op gemeentelijke terreinen.

Een goede landschappelijke inpassing van gebouwen en bepaalde voorzieningen op landbouwwerven is wenselijk. De eisen en kosten voor het realiseren van de landschappelijke inpassing moeten echter wel proportioneel zijn in relatie tot de betreffende ontwikkeling en functioneel aansluiten bij de voorgenomen activiteit.

De gemeente kan actief meehelpen (bijvoorbeeld d.m.v. publiciteit) om het probleem van zwerfafval in het buitengebied aan te pakken.

Bodem

In de landbouw wordt veel aandacht besteed aan de kwaliteit van de bodem, zowel chemisch, fysisch als biologisch. Het opbrengen van vaste mest, champost en compost is een manier om het organische stofgehalte van de bodem te verhogen. Dergelijke producten worden doorgaans op de kopakker opgeslagen en later in het groeiseizoen verspreid op het land. Het is van belang dat dergelijke opslag mogelijk blijft en niet wordt omgeven met allerlei beperkingen.

Archeologie

Op veel plaatsen is het verplicht om archeologisch onderzoek te doen vooraf aan het uitvoeren van werkzaamheden in de bodem onder een bepaalde diepte. De omgevingswet heeft ook als doel de regeldruk te verminderen. Onze ervaring is dat bij archeologisch onderzoek de trefkans vaak heel klein is. We willen dat het beleid zo gewijzigd wordt dat er alleen onderzoek hoeft worden gedaan als trefkans reëel is.

Visie van ZLTO-afdeling Borsele op water, landschap en bodem:

- ZLTO vindt dat in de winterperiode een veel groter deel van de neerslag vastgehouden moet worden in het eigen gebied. Daardoor neemt de droogte af en geven we inhoud aan 'boeren hebben een oplossing'. Maar daarbij hebben boeren vaak wel de hulp nodig van de waterbeheerder.
- ZLTO roept de gemeente op om boeren te faciliteren als die een zoetwaterbassin willen aanleggen.
- Het belang van waterconserving, het vasthouden van regenwater, mag er niet toe leiden dat in neerslagrijke periodes onevenredige schade ontstaat als gevolg van wateroverlast.
- Een gevarieerde, nutriëntenrijke bodem is van levensbelang voor het telen van gezonde gewassen en het voeden van vee. De gemeente kan er voor zorgen dat mestopslag op het land mogelijk blijft zonder teveel voorwaarden.
- We willen wel dat gemeente meedenkt en voldoende flexibel is bij nieuwe aanplant van landschapselementen, erfbeplanting, agroforestry en voedselbossen. Belangrijk hierbij is dat er geen onbedoelde bestemmingswijzigingen komen (bijvoorbeeld het vervallen van de landbouwbestemming bij aanplant tijdelijk bos op landbouwgrond). Flexibiliteit is juist belangrijk en betekent dat er eerder meer dan minder groen aangeplant zal worden.
- Goede inpassing van de agrarische activiteiten in de omgeving is een belangrijk aandachtspunt voor zowel ondernemer als gemeente. Vanaf het begin van het initiatief met de ondernemer meedenken over ruimtelijke inpassing voorkomt dat dit een sluitpost wordt.
- Archeologisch onderzoek moet enkel verplicht worden gesteld bij werkzaamheden in de gebieden die archeologisch gezien van provinciaal belang zijn.
- Het is van belang dat de gemeente haar maaibeleid en beplantingskeuzes afstemt met grondeigenaren t.b.v. vermindering gevolgen van schadelijke insecten en van het inwaaien van onkruidzaden vanuit gemeentelijke percelen en wegbermen.
- Het is van grote toegevoegde waarde als de gemeente functionele agrobiodiversiteit bevordert op gemeentelijke gronden.

Onze vragen aan gemeente over water, landschap en bodem:

- Hoe gaan we er voor zorgen dat het systeem van watergangen, greppels, vijvers, openbare ruimtes ingericht is op de toenemende weersextremen? En hoe gaan we maximaal gebruik maken van de toegenomen gemiddelde neerslag op jaarbasis? Denk aan ontstening van het openbaar gebied, zodat water beter in de grond kan infiltreren. Of tijdelijke ondergrondse wateropslag.
- Boeren zijn voor hun levensonderhoud afhankelijk van de beschikbaarheid van voldoende oppervlakte- en grondwater; met name in de zomer, voor landbouwgewassen het belangrijkste groeiseizoen. Kan de gemeente hen daarbij helpen, bijvoorbeeld door een financiële bijdrage voor beter bodembeheer op agrarische bedrijven of door water in gemeentelijke watergangen langer vast te houden?
- Boeren en andere waterbeheerders doen veel om zoveel mogelijk (regen)water vast te houden, hoe kunnen we er gezamenlijk voor zorgen dat hierdoor geen wateroverlast ontstaat tijdens neerslagrijke periodes?
- Voor agrariërs is het belangrijk dat er een goede landbouwstructuur is en dat zij voldoende grond onder het bedrijf hebben. Voor veehouderijbedrijven is dit bijvoorbeeld van toepassing met het oog op het extensiveren van bedrijven.
- Hoe kunnen wij als agrariërs bijdragen aan de biodiversiteit en hoe kan de gemeente dat faciliteren?

Arbeid, personeel en huisvesting

Ontwikkelingen binnen thema arbeid, personeel en huisvesting

De zorg om het beschikbaar hebben van voldoende en gekwalificeerd personeel neemt toe. In gemeente Borsele speelt dit vooral in de fruitteelt. Het huidige tekort aan arbeid wordt ingevuld door arbeidsmigranten, hoofdzakelijk uit Oost-Europa.

De huisvesting van arbeidsmigranten blijft aandacht vragen. We vinden het belangrijk dat er kwalitatief goede huisvesting is. LTO Nederland heeft daarom het keurmerk Agrarisch Keurmerk Flexwonen voor betere huisvesting van seizoenarbeiders ontwikkeld. Er moet voldoende aanbod van betaalbare passende huisvesting zijn.

(Meer weten over het keurmerk Agrarisch Keurmerk Flexwonen? Zie: <https://werkgeverslijn.nl/flexwonen/>)

Visie van ZLTO-afdeling Borsele op arbeid, personeel en huisvesting

- Wij vinden dat er verschillende typen huisvesting aangeboden moet kunnen worden, afhankelijk van de behoefte van de seizoenarbeider en locatie. We denken hierbij aan huisvesting op de bedrijfslocatie, agrarische bedrijfswoningen en woningen in de dorpskernen. Dit moet de gemeente faciliteren in haar beleid.
- Het is voor veel bedrijven van belang dat de huisvesting op een bedrijfslocatie niet alleen beschikbaar is voor arbeidsmigranten die er werken. Dit gezien het feit dat de medewerkers in sommige gevallen op meerdere bedrijfslocaties van het betreffende bedrijf ingezet worden. Gemeente kan dit faciliteren in beleid en samenwerken met buurgemeenten.
- AKF (Agrarisch Keurmerk Flexwonen) is een erkend keurmerk. Gemeenten moeten dit keurmerk accepteren.

Onze vragen aan gemeente Borsele over arbeid, personeel en huisvesting

Hoe kan gemeente bijdragen aan:

- de beschikbaarheid van gemotiveerd en gekwalificeerd personeel?
- voldoende huisvesting van voldoende kwaliteit voor arbeidsmigranten of buitenlandse seizoensarbeiders?

Energie en infrastructuur

Energie

Op dit moment produceert 1 op de 3 agrariërs al duurzame energie, waarvan het overgrote deel door zonnepanelen op het dak. De sector gaat steeds meer naar de rol van energieleverancier (zowel individueel als collectief). Dit wordt integraal onderdeel van het bedrijf. Daarnaast worden de bedrijven steeds meer energieneutraal. Toepassingen van zon, wind, biomassa, aardwarmte, energiebesparing, benutten restwarmte, zijn bronnen die integraal in de toekomstige bedrijven meegenomen worden. De agrarische sector is in Nederland al voor meer dan 80% (RVO) zelfvoorzienend op het gebied van energie. Voor energieproductie zijn er diverse kansen en mogelijkheden voor de agrarische sector om lokaal en/of op bedrijfsniveau energie te produceren.

Ontwikkeling zonnedaken

Zonnedaken zijn nog steeds financieel interessant voor agrariërs. Er zijn wel enkele obstakels zoals het op korte termijn vervallen van de salderingsregeling, aanpassing van de zgn. postcoderegeling en de SDE++ regeling die in de nabije toekomst lagere vergoedingen gaat uitkeren. Deze ontwikkelingen werken schaalvergroting (grotere dakoppervlakten en/of zonnenvelden in de hand). Ander bepalende factor is de netwerkbeschikbaarheid en de steeds hoger wordende aansluitkosten. Een integraal (zonne)dak, wat goed geïsoleerd is, wordt steeds meer gemeengoed. Verwijdering van asbest kan juist versneld worden door toepassing van zonnedaken maar is vaak ook nog een drempel. Een gemiddeld zonnedak van 1000 M2 levert ongeveer een stroomhoeveelheid op wat overeenkomt met een verbruik voor 45 huishoudens.

Ontwikkeling kleine windmolens

Omdat Borsele nu vooral doorgeefluik voor windenergie vanaf de Noordzee is/wordt moet ook gekeken worden naar lokale kleinschalige initiatieven. In onze windrijke gemeente kunnen kleine windmolens interessant zijn. Juist in combinatie met een zonnestroominstallatie op het dak. Daarnaast ontlast deze combinatie het

elektriciteitsnetwerk omdat geen netverzwaring nodig is en de bedrijven zelfvoorzienend worden.

De gemeente heeft de mogelijkheid om vergunningen te verlenen en toestemming te geven voor een hogere ashoogte binnen de provinciale ruimte.

Via de Rijksoverheid konden ondernemers subsidie aanvragen voor een kleine windmolen.

<https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/isde/zakelijke-gebruikers/voorwaarden-zakelijk/kleinschalige-windturbine>

Zonnenvelden

Door de uitwerking van de RES en de nog gunstige SDE-regeling is de businesscase voor zonnenvelden goed. De agrarische sector ziet dit als een *bedreiging* wanneer dit ten koste gaat van beschikbaarheid goede landbouwgronden en achteruitgang goede landbouwstructuur.

Lokale energiebeschikbaarheid wordt steeds bepalender voor bedrijven door verhoging energiebelasting

In nabije toekomst gaan grootverbruikers, grotere bedrijven boven 100.000 kWh stroomverbruik, meer energiebelasting en ODE betalen. Voor deze bedrijven wordt het steeds interessanter om zelf de stroomproductie te gaan regelen. Lokale duurzame energieproductie kan wel eens bepalend gaan worden voor vestiging van bedrijven.

Klimaatbeleid en “van het fossiele gas af” gaat steeds meer een stimulans zijn voor (mono-)vergisting. In het kader van klimaatbeleid (methaanmaatregelen), mestbewerking en vraag naar groene stroom en/of groen gas wordt vergisting van dierlijke mest interessant. Vooral voor melkrundveehouderij-bedrijven kan een monovergister op bedrijfsniveau meerdere doelen dienen (kringlooplandbouw, klimaat, energie, hergebruik mineralen).

Lokale warmteproductie door biomassa uit reststromen kan lokaal een bijdrage leveren.

De lokale warmtevraag gaat toenemen door dat we van het gas af gaan. Dit kan op diverse manieren waarbij lokale warmteproductie uit houtige regionale reststromen een interessante en milieuverantwoorde route is. Daarnaast wordt het benutten van lokale, regionale restwarmte steeds belangrijker en biedt dit kansen waarbij maatwerk de sleutel is.

Netwerkbeschikbaarheid wordt steeds bepalender en gaat ook steeds meer sturend worden voor energieopslag en directe benutting van opgewekte energie op locatie of lokaal.

Door de vele energie-initiatieven en de grote opgaves uit de RES plannen lopen de elektriciteitsnetten vol. Netwerkbeschikbaarheid is erg bepalend zowel lokaal als regionaal voor de kansen en mogelijkheden voor de energietransitie. Daarnaast gaat energieopslag een deel van dit knelpunt wellicht ondervangen.

Ondergrondse infrastructuur

ZLTO vindt dat kabels en leidingen zoveel mogelijk langs wegen en dijken moeten lopen en zo min mogelijk door percelen landbouwgrond. Dit geeft namelijk langdurig problemen doordat bij graafwerkzaamheden de grondlagen door elkaar gaan.

Wegen

ZLTO vindt het een belangrijke ontwikkeling om waar het kan rondwegen aan te leggen langs kernen. Een goede doorstroming is prettig voor alle weggebruikers, ook op de vele smalle wegen in onze gemeente. Weggebruikers moeten altijd rekening met elkaar moeten houden.

Door de schaalvergroting in de landbouw zal er een toename zijn in 'landbouwkilometers' en het is in ieders belang dat deze toename op een veilige manier kan plaats vinden.

Als agrarische sector werken we via kavelruilprojecten aan een goede landbouwstructuur, zodat wegwilometers waar mogelijk worden beperkt. Landbouwvoertuigen zullen desalniettemin ook gebruik blijven maken van de openbare weg. Obstakels en versmallingen, bedoeld om de snelheid van het verkeer af te remmen, veroorzaken ook gevaar voor aanrijdingen door ruimtegebrek.

Westerschelde

ZLTO is tegen iedere verdere ontpoldering langs de Westerschelde. Wij roepen de gemeente op om dit standpunt te delen en uit te dragen.

Internet

In de afgelopen jaren is door diverse partijen (gemeenten, provincie, ZLTO) geprobeerd om snel internet uit te rollen in het buitengebied. Delta heeft hiertoe een vast/draadloos systeem geplaatst in onze gemeente. Helaas is dit systeem niet toereikend om alle agrarische bedrijven in de hele gemeente van snel internet te voorzien. Er zal een verdere inspanning nodig zijn om deze basisvoorziening voor iedereen beschikbaar te maken (ingraven van glasvezel?).

Visie van ZLTO-afdeling Borsele op energie en infrastructuur:

- ZLTO wil dat gemeente bij de totstandkoming van de RES-plannen en de daarmee gepaarde energietransitie in een vroegtijdig stadium de agrarische sector betreft en zijn belangen nadrukkelijk weegt. Als expertisecentrum wil ZLTO nauw betrokken worden bij de planvorming en uitvoering.
- Wij wensen bij uitvoering van de RES betrokken te worden. Zon-op-dak stimulering, netwerkbeschikbaarheid, lokale samenwerking en dergelijke.
- We verwachten flexibiliteit van de gemeente om technische innovaties en nieuwe duurzame energie initiatieven mogelijk te maken. Dit kan bijvoorbeeld betekenen verruiming bouwblokken of toestemming om bijvoorbeeld kleine windmolen buiten bouwblok te mogen realiseren.
- ZLTO wil meer aan het stuur komen bij de realisatie van energie-initiatieven en de ontwikkelingen in eigen hand nemen. De gemeente kan lokale samenwerking met burgers, boeren of energiecoöperaties faciliteren. In windrijke gebieden kan de verhoging van de as/tiphoogte juist het verschil maken voor meer realisatie van kleine windturbines.

Onze vragen aan gemeente Borsele over energie en infrastructuur:

- ZLTO wil dat de gemeente bij de totstandkoming van de regionale energiestrategie (RES)-plannen en de daarmee gepaard gaande energietransitie in een vroegtijdig stadium de agrarische sector betreft en haar belangen nadrukkelijk weegt. ZLTO wil nauw betrokken worden bij de planvorming en uitvoering (zon op dak stimulering, netwerkbeschikbaarheid, lokale samenwerking e.d.). Dus: Hoe gaat de gemeente de komende jaren de uitvoering en invulling van de energietransitie, zoals in de RES-plannen opgenomen, lokaal realiseren en wat is de visie van de gemeente hierop?
- ZLTO vraagt de gemeente haar invloed aan te wenden om het elektriciteitsnetwerk in de gemeente geschikt te houden/maken voor de energietransitie. Met name netverzwaring in het buitengebied kan essentieel zijn om energieplannen van ondernemers te kunnen realiseren. En deelt de gemeente de visie dat behoud en concretiseren van een goede toekomstige landbouwstructuur een eerste uitgangspunt is bij de nadere invulling van de RES/lokale energie-transitie?
- ZLTO verwacht dat de gemeente de zonneladder-aanpak hanteert en zonnepanelen op daken voorrang geeft boven zonneakkers of zonneweiden. Verlies van goede landbouwgrond en achteruitgang van de landbouwstructuur moet ten allen tijde worden voorkomen. We verwachten flexibiliteit van de gemeente om technische innovaties en nieuwe duurzame energie initiatieven mogelijk te maken. Dit kan bijvoorbeeld gaan om energie-opslagsystemen, monovergisters op veehouderijbedrijven, enz.
- Wil de gemeente ruimte bieden, via vergunningen, uitbreiding bouwblokken, VAB's e.d., aan innovaties rondom technieken en toepassingen van nieuwe duurzame energie-initiatieven? Bijvoorbeeld zonnepanelen op teeltondersteunende voorzieningen, toepassing kleine windmolens, monovergisting en energieopslag? Deze voorbeelden vragen om aanpassingen van beleid bouwblokken, vergunningen e.d.
- Is gemeente bereid om eisen as/tiphoogte kleine windmolens te verruimen om zo toepassing van kleine windmolens te stimuleren?
- ZLTO vraagt van de gemeente om de ontwikkeling van kleine windmolens, binnen de provinciale normen, te stimuleren voor plaatsing op of aanpalend aan bouwblokken.
- De gemeente kan lokale samenwerking met burgers, boeren en energiecoöperaties faciliteren. Heeft u als gemeente hier een visie over?

Samenwerking in het licht van de omgevingswet

Ondernemers maken individuele keuzes. De één kiest voor schaalvergroting om bijvoorbeeld in te spelen op marktontwikkelingen, de ander kiest voor intensivering of teelt specificaties of verbreding door agrotourisme, zorg, huisverkoop, levering van energie of door andere vormen. ZLTO vindt het ontzettend belangrijk om de diversiteit van de agrarische structuur te behouden. Conventioneel, biologisch, recreatief, alle diverse vormen hebben waarde. We vragen de gemeente:

- Stimuleer ondernemerschap.
- Sluit de agrarische ondernemers niet op in een keurslijf van strakke en hard afgebakende regels. Geef ook, in de geest van de nieuwe Omgevingswet, experimenteerruimte en ondersteuning aan koplopers.
- Uitbreiding van agrarische bedrijven wordt steeds meer maatwerk. Geef ruimte voor inhoudelijk maatwerk.
- Het is de verantwoordelijkheid van de ondernemer om op een goede wijze om te gaan met de omgeving.
- Probeer onnodige kosten in procedures en voor onderbouwingen te voorkomen. Voor niet elke ontwikkeling is een uitgebreide procedure of een stapel aan onderzoeken nodig. Bedenk vooraf welk onderzoek nu echt nodig is voor de vergunningverlening.
- Ontwikkelingen in de markt of op het gebied van technologie gaan steeds sneller. Agrariërs moeten daarop kunnen inspelen. Zeker met de komst van Omgevingsplannen in plaats van Bestemmingsplannen (geen actualisatieplicht) is het nodig om binnen het Omgevingsbeleid te werken met kaders die ruimte bieden voor het faciliteren van ontwikkelingen die gewenst zijn, maar bij het opstellen van het plan niet waren voorzien.

- De land- en tuinbouw zorgt voor een moderne uitstraling in harmonie met het platteland. Een modern toekomstgericht agrarisch bedrijf past in zijn omgeving. Dat vereist een goede vormgeving van gebouwen en een zorgvuldige landschappelijke inpassing. Hieraan mag de gemeente eisen stellen. In ruil hiervoor krijgt de ondernemer de ruimte waardoor hij zijn toekomstplan kan realiseren.

Tot slot

ZLTO-afdeling Borsele vertrouwt erop dat deze visie op de toekomst van de land- en tuinbouw bijdraagt aan de totstandkoming van evenwichtig beleid en bijdraagt aan de groei van onze gemeente.

Welvaart, welzijn en een goede toekomst zijn in hoge mate afhankelijk van een aantrekkelijk en vitaal platteland. Boeren en tuinders voelen zich hier in hoge mate verantwoordelijk voor.